Ferdynand Pasternak

Ogólnopolskie sympozja kanonistyczne na ATK

Prawo Kanoniczne : kwartalnik prawno-historyczny 15/3-4, 314-321

1972

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

MUZEUM HISTORII POLSKI

filozoficzno-teologicznych zmierzających do wykazania, iż idea sakramentalności Kościoła pozwala wydobyć teologiczne podstawy prawa kościelnego.

3. Trzeci referat wygłosił ks. dr Józef Krukowski (KUL) na temat: *Ochrona praw osoby ludzkiej w społeczności kościelnej.* W świetle dyskusji toczącej się nad reformą prawa kanonicznego po soborze Watykańskim II — autor referatu omówił problem, czy i w jaki sposób należy zagwarantować osobie ludzkiej ochronę prawną w pozytywnym systemie prawa kanonicznego.

4. Ostatni referat p.t. *Motu proprio Pawła VI „Causas matrimoniales"* wygłoszony został przez ks. dr Tadeusza Pieronka (ATK). Omówił on jeden z najnowszych dokumentów Stolicy Apostolskiej dotyczący reformy procesu małżeńskiego w całym Kościele, wchodzący w życie z dniem 1 października b.r.

Po każdym z wymienionych referatów przeprowadzona była bardzo ożywiona dyskusja. W posiedzeniach brało udział 53 kanonistów, którzy w tajnym głosowaniu wybrali 3 kandydatów do Rady Naukowej przy Episkopacie Polski: ks. prof. dr hab. Józefa Rybczyka (KUL), ks. doc. dr hab. Mariana Żurowskiego (ATK) i ks. prof. dr hab. Mariana Myrchę (ATK).

W czasie obrad wysuwane były następujące postulaty:

a) Należałoby w najbliższym czasie zorganizować zebranie oficjałów i pracowników sądowych w celu dokładnego zapoznania ich z nowo wprowadzonymi zmianami do procesu małżeńskiego przez motu proprio Pawła VI „Causas matrimoniales". Postanowiono przedłożyć prośbę Episkopatowi Polski, aby akty prawne Episkopatu Polski, stanowiące prawo partykularne normujące życie kościelne, były przesyłane również do Wydziałów Prawa Kanonicznego dla potrzeb dydaktycznych.

c) Ze względu na zwiększającą się rolę prawodawstwa partykularnego w Kościele, Kościół w Polsce będzie potrzebował w najbliższej przyszłości więcej fachowo przygotowanych (wykształconych) prawników, dlatego też widzi się potrzebę zwiększenia liczby studentów na obu Wydziałach Prawa Kanonicznego.

d) Należałoby powołać do życia instytut wydawniczy przy Komisji Episkopatu d/s Nauki Katolickiej w celu publikacji wartościowych pozycji polskich autorów w językach obcych.

Ks. Adam Kubiś

Ogólnopolskie sympozja kanonistyczne na ATK

Wydział prawa kanonicznego na ATK w Warszawie organizuje rokrocznie kilka razy do roku ogólnopolskie sesje naukowe kanonistów, gromadzące wykładowców prawa kanonicznego z KUL i ATK, wykładowców z diecezjalnych i zakonnych seminariów duchownych a także pracowników sądowych i kurialnych. Sesje te poświęcone są zwykle

aktualnym zagadnieniom z zakresu historii instytucji kanonicznych oraz rozwoju doktryny kanonistycznej — zwłaszcza w oparciu o nowe ustawodastwo soborowe i posoborowe Kościoła.

W omawianym okresie (od maja do października 1971 r.) odbyły się na tymże Wydziale dwa sympozja naukowe, których tematykę i przebieg dyskusji obejmują niniejsze krótkie sprawozdania.

I

Pierwsze sympozjum odbyło się dnia 10 V 1971 r. i zgromadziło ok. 25-ciu kanonistów. Przedmiotem referatów i dyskusji były zagadnienia związane z dokonywaną obecnie reformą kanonicznego prawa karnego, na podstawie projektu nowych kanonów, zawartych w „*Communicationes*", a zwłaszcza na podstawie komentarza kanonistycznego do tych kanonów, opublikowanego przez członka Komisji Kodyfikacyjnej — P. Ciprotti'ego.

Posiedzenie otworzył, wygłaszając słowo wstępne, a następnie przewodniczył mu prodziekan Wydziału prawa kanonicznego ATK — Ks. doc. dr Marian Żurowski. Następnie zabrał głos główny i jedyny referent sympozjum, specjalista kanonicznego prawa karnego i jego wykładowca na ATK — Ks. prof. dr Marian Myrcha.

W swej pierwszej prelekcji omówił on najpierw historię prac kodyfikacyjnych nowego projektu prawa karnego oraz główne kierunki dokonywanej w nim obecnie reformy — w odniesieniu zwłaszcza do pojęcia przestępstwa (de delicto), o przestępcy (de delinquente), w których to dziedzinach daje się zauważyć najwięcej zmian i modyfikacji.

Na wstępie do związanych z tymi zagadnieniami szczegółowych kwestii — omówił najpierw prelegent podstawowe zmiany dotyczące samego procesu karnego oraz pojęcia i wymiaru kary. Oto główne jego spostrzeżenia i sugestie: nowe prawo karne zostaje ograniczone tylko do forum zewnętrznego (przy uchyleniu także władzy spowiednika w zakresie zewnętrznym), co wskazuje na pewne złagodzenie i obostrzenie zarazem. Takie zawężenie prawa karnego do forum zewnętrznego jest — zdaniem prelegenta — słuszne, praktycznie bowiem, wobec postępującego zobojętnienia religijnego, rozciąganie go na forum także wewnętrzne było istotnie mało skuteczne.

W nowym projekcie brak szczegółowych określeń i definicji. Termin „Poenae vindicativae" zastąpiono terminem „poenae expiativae", podział jednak na kary poprawcze i odwetowe zostaje utrzymany. Nadto tendencją projektu jest zastąpienie środków ściśle karnych — środkami poprawczymi. Do wymiaru kar należy dopiero przystąpić po wyczerpaniu wszystkich środków duszpasterskich i poprawczych (np. upomnienie itp.). Chociaż projekt zatrzymuje pojęcie kar „latae sententiae" to jednak ogranicza je do nielicznych tylko wypadków, szczególnie zaś w prawie partykularnym każe je stosować w sposób ograniczony. Ogranicza również projekt stosowanie cenzur kościelnych

a także sugeruje ograniczanie sankcji karnych, chyba że „gravissima necessitas" je postuluje. W nowym projekcie, zgodnie z nowszymi kodeksami cywilnymi, sędzia wyposażony jest we władzę odraczania lub zawieszania wymiaru kary.

Zatem odnośnie ilości kar i ich wymiaru — zdaniem prelegenta — nowy projekt, w porównaniu z Kodeksem Prawa Kanonicznego, wykazuje dość znaczne złagodzenie. Oznaczone są nadto wypadki wygaśnięcia kary. Apelacja i rekurs wywierają skutek zawieszający. Zostaje zniesiony wymiar kary na sprawcę niezłanego, na osoby prawne, zniesiony jest również interdykt generalny (osobisty i miejscowy), jakkolwiek pozostaje w użyciu interdykt szczegółowy. Zniesiony jest również podział na ekskomunikowanych tolerowanych i nietolerowanych, co ma ścisły związek z soborowym dekretem o wolności religijnej i o ekumeniźmie.

W kwestii kar odwetowych (poza zmianą samej nazwy na „ekspiacyjne") — projekt stwierdza, że suspensa i interdykt są zawsze cenzurami, projekt znosi także infamię prawną, (której nie zawierają również nowsze kodeksy cywilne), karę pozbawienia pogrzebu katolickiego (był to odwet wywierany na zmarłych), pozbawienia sakramentaliów itp.

Odnośnie wymiaru kary — projekt określa bliżej administracyjny wymiar kary oraz podaje szczegółowe przepisy określające administracyjny wymiar kar, co nie było dotąd tak jasno sformułowane w Kodeksie (praceptum poenale) i ciągle dyskutowane przez kanonistów. W postępowaniu karno-administracyjnym — prawo apelacji przysługuje tak oskarżonemu jak i promotorowi, nadto istnieje możliwość zmiany trybu postępowania z administracyjnego na sądowy.

Również zwalnianie z kar zostało w projekcie uproszczone. Zniesione bowiem zostały rezerwacje tak papieskie jak i biskupie (oprócz jednej rezerwacji Stolicy św.). Nadto nowością jest obecnie możliwość zwolnienia z kar ab homine także przez Ordynariusza delikwenta.

W dyskusji, która wywiązała się po referacie, poruszono następujące kwestie: istniejąca w K.P.K. kara pozbawienia pogrzebu katolickiego miała charakter wychowawczy przede wszystkim dla rodziny zmarłego, co jednak nie zostało w projekcie uwzględnione (ks. W. Góralski); wprawdzie przez pozbawienie pogrzebu katolickiego cierpią często żywi niewinni — jednak są wypadki cierpienia osób najbliższych bez ich winy (np. z powodu odbywania kary więzienia przez członka rodziny... Ks. doc. J. Grzywacz); zniesienie zakazu pogrzebu (Ks. doc. T. Pawluk) może mieć pozytywne skutki duszpasterskie i wychowawcze przez możliwość kontaktu duszpasterskiego z osobami rzadko praktykującymi itp.

Odnośnie zniesienia kary pozbawienia pogrzebu katolickiego — prelegent odpowiedział dyskutantom, iż nie wyklucza się możliwości ewentualnego jej ujęcia w innej części Kodeksu (np. przy pogrzebie),

faktem jest jednak, że jako sankcja karna nie będzie już ona widnieć w prawie karnym.

Na wątpliwość wyrażoną przez Ks. doc. dra M. Żurowskiego, iż zniesienie kar na osoby moralne jest wyrazem tendencji indywidualistycznej w wymiarze kar, której uległa Komisja Kodyfikacyjna, podczas gdy wina i kara dotyka także dobra wspólnego, a wówczas i społeczność, ponosząc winę, powinna także odpowiadać karnie, zgodnie ze społecznym (a nie tylko indywidualistycznym) pojęciem winy i kary — prelegent odpowiedział, iż w wypadku osób moralnych można mówić jedynie o odpoweidzialności cywilnej (np. grzywna) ale nie karnej. Wymiar kary suponuje winę — a ta może być tylko indywidualna, zgodnie z praktyką karnych kodeksów cywilnych z których wyeliminowana została kara zbiorowa. Osoby moralne natomiast — zdaniem prelegenta — mogłyby być karane dolegliwościami na drodze administracyjnej.

W kwestii środków karnych stosowanych na konkubinariuszów (np. zakaz uczestnictwa w sakramentach św) podniesionej w dyskusji przez Ks. dra J. Glempa — prelegent odpowiedział, iż wszystko wskazuje na to, że środki te i ich skutki zostaną raczej uchylone.

W dyskusji po pierwszym referacie zabierali jeszcze głos: Ks. dr J. Krukowski, Ks. dr F. Kasprzycki), O. dr F. Pasternak i inni.

W odbytej po przerwie drugiej prelekcji kontynuował Ks. prof. Myrcha swój wykład przechodząc do zagadnień szczegółowych: czy projekt realizuje objektywizm czy subjektywizm w prawie karnym, jaka jest w projekcie odpowiedzialność karna za przestępstwo, jakie warunki poczytalności przestępstwa, jak projekt ujmuje winę umyślną (dolus) i „praesumptio doli", winę kombinowaną i nieumyślną a także odpowiedzialność karną za nie?

Zdaniem prelegenta w projekcie nie ma mowy o współudziale w przestępstwie — pozostaje zatem w tej kwestii ujęcie kodeksowe. Projekt nadto przyjmuje ogólnie za przestępstwo czyn popełniony cum dolo (wina umyślna) — cum culpa zaś tam tylko, gdzie jest to wyraźnie zaznaczone. Projekt znosi „praesumptio doli", również okoliczności wykluczające winę lub obciążające są wyraźnie zredukowane. Usiłowanie przestępstwa jest w zasadzie niekaralne (stosować tu należy według uznania sędziego raczej środki wychowawcze), co jest — zdaniem prelegenta — sprzeczne z teologiczną zasadą winy. Ogólnie — zdanie prelegenta — projekt w swoich zasadniczych sformułowaniach nie posuwa się naprzód a nawet w części drugiej czyni krok wstecz. Nie poruszono w projekcie kwestii współudziału w przestępstwie (podżegacz, pomocnik itp.) w czym zaważyła na projekcie 19-towieczna nauka niemiecka, na skutek czego zagadnienia te nie zostały w projekcie dostatecznie dopracowane.

Ogólnie stwierdzić należy, że swoje gruntowne i wnikliwe wywody analityczne przedstawił prelegent na szerokim tle rozwoju historycz-

nego poszczególnych zagadnień, poddając równocześnie krytycznej ocenie kierunek i wartość objektywną proponowanych zmian w odniesieniu także do współczesnych kodeksów cywilnych. Słusznie zatem — przewodniczący sesji Ks. prodziekan M. Żurowski, dziękując prelegentowi za przygotowanie tego wykładu i poniesiony trud — podkreślił jego duże wartości naukowe oraz twórczy wkład w omawiane zagadnienia.

W dyskusji, jaka wywiązała się po tym referacie, zabierali głos: Ks. dr F. Kasprzycki (przy winie umyślnej — dolus — zaważyły na projekcie względy objektywne, natomiast przy conatus delicti — względy subjektywne), Ks. doc. J. Grzywacz (projekt obala praesumptio doli a dopuszcza praesumptio imputabilitatis et culpae przez co rozszerza zakres oskarżonych, zatem idzie w kierunku obostrzenia), Ks. doc. M. Żurowski (podstawą karania powinna być poczytalność i wina subjektywna — jak to właśnie czyni projekt — ale czyny społecznie szkodliwe powinny być także chronione środkami społecznymi dla zabezpieczenia dobra społecznego jak to miało miejsce w średniowiecznych ujęciach prawnych), Ks. dr Krukowski i inni.

Dyskusję zakończył przewodniczący podsumowując dyskusję i dziękując obecnym za ich aktywny udział w posiedzeniu i dyskusji.

II

Drugie ogólnopolskie sympozjum kanonistyczne odbyło się na Wydziale prawa kanonicznego ATK w dniu 8 XI 1971 r. Zgromadziło ono także ok. 30-tu kanonistów z całej Polski.

Sesji przewodniczył Ks. dziekan prof. Ignacy Subera witając zebranych a zwłaszcza Ks. prof. Tadeusza Obłąka SJ z Uniwersytetu im. Sofii w Tokio, głównego referenta sympozjum, a także wprowadzając ogólnie w tematykę referatów, które miały być wygłoszone. We wstępnym przemówieniu swoim — Ks. dziekan Ignacy Subera wyraził również w imieniu Wydziału i zebranych kanonistów serdeczne gratulacje obecnemu na sesji Prof. dr Jakubowi Sawickiemu, wybitnemu badaczowi źródeł i historykowi prawa, zwłaszcza polskiego, z racji przyznanego mu ostatnio doktoratu honoris causa przez Wydział Teologiczny Uniwersytetu w Bonn. Zebrani wyrazili swoją radość z tego powodu gorącymi oklaskami.

Specjalne powitanie w imieniu Rektoratu ATK skierował także do Ks. prof. T. Obłąka oraz zebranych kanonistów — przybyły na sesję prorektor ATK Ks. prof. Dr Jan Stępień, biorący także udział w późniejszej dyskusji.

Pierwszy swój referat poświęcił Ks. prof. T. Obłąk problematyce prawa małżeńskiego i rodzinnego w Japonii na szerokim tle historycznego rozwoju tych instytucji, w oparciu o japońskie tradycje, zwyczaje i cywilne kodeksy prawne — w odniesieniu zwłaszcza do wymagań

prawa kanonicznego. Prelegent przechodził kolejno historyczne etapy rozwoju japońskiej rodziny i małżeństwa oraz regulujące je ustawodawstwo aż do ostatnich czasów, czyli do chwili ich konfrontacji z kulturą i prawodawstwem Zachodu oraz z wymaganiami prawa kanonicznego. Szczególną jednak uwagę poświęcił czterem wybranym zagadnieniom, a mianowicie:

a) problemowi tzw. „Najen" i związanej z nim konieczności rejestracji małżeństw, równoznacznej niekiedy z cywilno-prawną formą zawierania małżeństwa;

b) zagadnieniu tzw. „systemu domowego", opierającego się na prawie zwyczajowym a regulującego także zwyczajową formę zawierania małżeństw oraz wynikającą z niego dominującą rolę ojca rodziny;

c) problemowi rozwodów w Japonii, przy których uzyskaniu — zgodnie z panującymi tam zwyczajami i ustawami — rolę istotną stanowią dwie możliwości: obopólna zgoda małżonków oraz w wypadku jej braku — decyzja sądowa;

d) wreszcie zagadnieniu rozwiązywalności małżeństw (privilegium fidei) oraz orzekaniu o ich nieważności przez Ojca św.

Swoje gruntowne i w sposób przejrzysty przeprowadzone rozważania na wymienione wyżej tematy zakończył prelegent stwierdzeniem, że w Japonii istnieje stosunkowo niski ideał rodziny i małżeństwa — stąd zawsze aktualna i twórcza rola Kościoła i jego misyjnego posłannictwa. Szczególną rolę mają tu do spełnienia misjonarze katoliccy, którzy oprócz moralnego oparcia potrzebują także nadprzyrodzonej pomocy, wypraszanej modlitwą wszystkich.

W dyskusji zabrał najpierw głos Ks. dziekan Ignacy Subera wyrażając prelegentowi serdeczne podziękowanie za wygłoszony referat oraz podkreślając jego bardzo interesującą i głęboką problematykę. Następnie włączył się do dyskusji Ks. prorektor prof. Jan Stępień, postulując „jako niekanonista" konieczność nowego kanonistycznego sformułowania pojęcia Kościoła, charyzmatycznego i jurysdycznego zarazem, na podstawie którego można by bliżej określić formy i zakres dialogu z innymi wyznaniami.

Prof. dr Jakub Sawicki podkreślił w dyskusji te partie referatu, w których unaoczniony został stosunek japońskiego prawa zwyczajowego do prawa pisanego. Kodyfikacją obejmowano najczęściej kwestie ogólne i sporne — podczas gdy kwestie uregulowane tradycją nie wymagały kodyfikacji. Nasuwa się tutaj — zdaniem prof. Sawickiego — postulat, aby naukę porównawczą prawa odległych kultur i cywilizacji nie traktować „ueropocentrycznie", ale na płaszczyźnie odnośnych kultur afroazjatyckich.

Na problem systemu rejestrowania małżeństw w Japonii zwrócił uwagę w dyskusji Ks. doc. M. Żurowski podkreślając, iż jej realizacja napotykała tam na trudności. Wysunął pytanie, czy istniejąca w praktykach zwyczajowych kontrola legalności małżeństwa, miała chrakter religijny czy też raczej społeczny?

Ks. dr Paweł Müller skierował do prelegenta pytanie, czy prawo kanoniczne (powszechne) jest w Japonii stosowane w całości w kwestii interpelacji, nadto czy japoński kontrakt cywilny nie mógłby być podstawą — w oparciu zwłaszcza o m. pr. *Matrimonia mixta* — do kanonicznego uznania takiego małżeństwa?

Wysuwano w dyskusji jeszcze inne wątpliwości i pytania, m. in.: jak przeprowadza się w Japonii badanie stanu wolnego nupturientów (Ks. dr St. Hedeszyński); czy nie istnieje w Japonii możliwość utworzenia własnego kościelnego prawa partykularnego na bazie obowiązującego prawa powszechnego (Ks. dziekan I. Subera, Ks. doc. R. Sobański) itp.

Na wszystkie te pytania i wątpliwości udzielił prelegent dyskutantom obszernych i wyczerpujących odpowiedzi.

Po krótkiej przerwie kolejny referat n. t. „Problem prawnego ujęcia struktur Kościoła w oparciu o krytykę schematu prawa fundamentalnego" wygłosił Ks. doc. dr Remigiusz Sobański. Ponieważ referat ten zamieszczony jest w nieniejszym numerze „Prawa kanonicznego" — w sprawozdaniu tym pomija się jego streszczanie i omawianie. Podkreślić jedynie należy, że w dyskusji, która się po referacie wywiązała, zabierali głos: Ks. doc. M. Żurowski, Ks. prof. T. Obłąk, Ks. dr F. Pasternak i inni.

Tematem drugiego referatu Ks. prof. T. Obłąka, mającego już raczej charakter komunikatu, były „Metody nauczania prawa kanonicznego w Sophia University-Tokyo".

Prelegent przedstawił w nim strukturę organizacyjną studium prawa kanonicznego na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu w Tokio, podzielonego na dwa stopnie: niższy i wyższy, w zależności od przygotowania i zaawansowania studentów. Następnie zajął się szczegółowo tematyką oraz metodyką wykładów, seminariów i ćwiczeń tak na niższym jak i wyższym kursie, a także ukazał osiągnięcia w pracy naukowej swoich różnojęzycznych studentów i nakreślił dalsze jej perspektywy.

Podziękowanie za wygłoszone referaty i ich ocenę wyraził prelegentowi Ks. prodziekan M. Żurowski, który w drugiej części przewodniczył posiedzeniu.

Także i po tym komunikacie zabierali głos w dyskusji: Ks. doc. M. Żurowski, Ks. doc. T. Pawluk, Ks. dr E. Przekop i inni — wysuwając interesujące ich pytania i wątpliwości.

W końcu w imieniu Wydziału prawa kanonicznego podsumował dyskusję Ks. prodziekan doc. M. Żurowski, dziękując prelegentom za cenne materiały naukowe, które nam udostępnili, a dyskutantom i wszystkim obecnym za udział w sympozjum. Spotkanie to — jego zdaniem — dało polskim kanonistom nowe spojrzenie na kanonistyczną problematykę Wschodu (zwłaszcza w dziedzinie prawa małżeńskiego) — dzielenie się zaś doświadczeniami innych zagranicznych uniwersytetów, stwarza i dla nas okazję do korzystnych refleksji pod kątem naszej

pracy dydaktycznej i pedagogicznej. Była to swego rodzaju „communio canonica" między Kościołem japońskim i polskim — jak stwierdził w zakończeniu przewodniczący.

O. F. Pasternak